

ЧАСОПИСИ ЗА ДЕЦУ:
ЈУГОСЛОВЕНСКО НАСЛЕЂЕ
(1918–1991)

Зборник радова

Уредиле
др Тијана Тропин
др Станислава Бараћ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД
2019

ИЗМЕЂУ ИДЕОЛОШКОГ И ЕСТЕТСКОГ: ПОЕТИКА КРАТКЕ ПРИЧЕ У ДЕЧЈЕМ ЛИСТУ *ТИК-ТАК*

Апстракт: Истраживањем је обухваћено сто бројева *Тик-Така*, односно првих пет година постојања ове дечје публикације (1969–1974). У средишту аналитичке пажње налази се поетика кратке приче, која није испитивана искључиво из перспективе индивидуалних стваралачких особености различитих аутора, већ и у ширем контексту уређивачке политике листа, затим имплицитних педагошко-дидактичких захтева и нескривених идеолошких налога. Изузев изразите сажетости и начелне намењености дечјим читаоцима, објављиване приче имају врло мало заједничких својстава. Због тога се радом настојао систематизовати корпус поетички дисперзивних, тематско-мотивски разноликих, а према естетским донетима често диспаратних наративних прилога. Интерпретацијом књижевних текстова издвајани су скупови прича који уоченим заједничким својствима сачињавају засебне приповедне моделе. Нарочита пажња посвећена је анализи идеолошке функционализације литерарног текста, као и прекомерне дидактичке инструментализације књижевног чина. Посебно херменеутичко интересовање изазвали су прилози поетички сродни хуморескама и шаљивим народним приповеткама, потом модерне наративне стратегије у текстовима Душка Радовића, као и укупни садржај рубрике „Ратна прича“. Истраживање указује на то да би у уметнички најуспелија прозна остварења, осим текстова фолклорног порекла, ваљало убројати оне приче што су, у окружењу дидактички инструментализованих, празнично-пригодних и комунистичким идејама уподобљених наративних целина, очувале своју – на темељима хумористичког проседеа и модерног приповедачког осећања засновану – поетичку аутономност.

Кључне речи: поетика, кратка прича, приповедни модел, наивна свест, идеолошки догматизам, дидактизам

---

* karovic.nemanja@gmail.com

Први број дечјег листа *Тик-Так* објављен је 20. маја 1969. године. Иако поменути датум несумњиво представља званични почетак серијског издажења публикације, садржај првог броја имао је, што је посве очекивано, превасходно програмску и промотивну сврху. Њиме се нови лист представља и препоручује пред лицем јавности, износе се основне уредничке намере и пружа конкретан увид у природу и разноликост замишљених рубрика. Отуда се саморазумљивом указује чињеница да је мајски број остао једини број првог годишта, те да је уједначен ритам петнаестодневног серијског публиковања започет првим бројем другог годишта, објављеним у септембру; дакле, упоредо са отпочињањем школске 1969/1970. године.

Уместо експлицитног програмског текста, у којем би непосредовани глас главног уредника Миломира Глишића или одговорног уредника Бранка Живковића образложио основне идеје и циљеве покретања публикације, на почетној страници првог броја овог листа читаоца дочекује фиктивни јунак по имену Тик-Так, из чије се поздравне речи и начина обраћања будућим читаоцима јасно ишчитавају имплицитна програмска полазишта и ставови уредништва. Овим је, разуме се, испољена жеља за подбуђивањем пажње и знатижеље најмлађих читалаца, као и начелна тежња ка прилагођавању садржаја листа дечјем узрасту којем је намењен. Лист је на тај начин персонификован, односно поистовећен са истоименим фиктивним јунаком, те је читање рубрика представљено као дружење са вршњаком Тик-Таком, место сусрета су странице публикације, а време је одређено почетком и средином сваког месеца у току школске године. Уколико је један од полазних уредничких циљева био заснивање односа између читалаца и листа на, наивној свести²⁷ примамљивој, логици персонификације, онда је томе посве следствена одлука да се именовање водећег јунака и тиме насловљавање публикације препусти неспутаној вољи дечје маште и слободним имагинацијским преференцијама најмлађих:

²⁷ Шилеровом студијом *О наивном и сенџименталном њеснишићву* (1795) појам наивности је уведен у домен естетичке мисли. Диференцирање наивног и сенџименталног песничког стварања, утемељено на подударној разлици између интуитивног и спекулативног, уједно представља и прву обухватну типологију песничтва. Почетна промишљања српске књижевне критике о наивној песми у контексту дечје књижевности везује се за текстове „Поезија за децу и осетљиве“ (1954) Бранка Миљковића и „Дечје – као маска“ (1960) Данила Киша. Нарочит књижевнотеоријски домет при разматрању ових питања достиже Милован Данојлић књигом *Наивна њесма* (1976). У новије време значајне прилоге истраживању значења наречених термина објавили су: Петар Пијановић (*Наивна њрича*), Јован Љуштановић (*Књижевност за децу у ојлегалу кулџуре*), Валентина Хамовић (*Поеџика чистџој даха*), Зорана Опачић (*Наивна свест и фикција*). У овом раду термин наивна свест односи се превасходно на рецептивну моћ дечјег читаоца, коју одликује појачана осетљивост, чистота опажаја, невиност мисли, природна знатижеља, неспутаност маште и уживање у игри.

Зовем се Тик-Так. Име су ми дали ваши другови из првог, другог и трећег разреда основних школа из Београда, Врњачке Бање, Горњег Милановца, Загреба, Титовог Ужица, Обилића и многих других места. Ни сам не знам због чега су ми такво име дали. Шта мислите ви? (*Тик-Так* 1/1/1969: 2).

У Тик-Таковој програмској најави:

На својим страницама водићу вас у све крајеве *наше леје домовине*, путоваћемо у прошлост и будућност, и бити добри другови. Заједно ћемо решавати школске и домаће задатке, ребусе и загонетке и писати песме и приче (1/1/1969: 2 курзив Н. К.),

истакнуто је патриотско усмерење географских и историјских рубрика, обећани су енигматички прилози и отворена могућност да школски читалац буде равноправни учесник и сарадник листа. Из наведених редова се истовремено може ишчитати и стратешко опредељење уредника да лист утемеље на средишњој позицији између, с једне стране, садржајно саображеног пратиоца школске наставе и ђачких активности; а са друге, средства за забаву и разоноду, којим би најмлађи читаоци испуњавали часове слободног времена. Уводна реч окончава се још једним позивањем најмлађих да креативним учешћем допринесу садржајном богатству листа, односно најавом рубрике намењене различитим облицима дечјег ликовног и литерарног изражавања: „Чуо сам да ви лепо цртате и пишете, да волите игру и да сте добри ђаци. Због тога вас позивам да ми пишете о својим жељама, успеху и својим доживљајима“ (1/1/1969: 2). Почетним обраћањем читаоцима као могућим сарадницима и потоњим доследним програмским неговањем живе комуникације, односно прилежним афирмисањем присне сарадње између публике и редакције, испуњен је један од основних педагошких налога при осмишљавању концепције листа за децу: „Деџа штампа је puna dinamike: она obaveštava, пита, postavlja zadatke, zahteva razmišljanje. Posebno je značajno da na stranicama dečje štampe oživi učeničko stvaralaštvo“ (Trnavac 1988: 21). Након првог броја, лик Тик-Така се премешта у засебну рубрику, где преузима главну улогу у фиктивном свету шаљивих стрип-епизода, а функцију посредника између редакције и читалаца преузеће други јунак – поштар Боба. Редакција ће гласом овог лица одговорати на писма читалаца, саветовати сараднике како да што боље израде своје прилоге, оглашавати нове рубрике, најављивати државне празнике, подсећати на важне годишњице и давати смернице за тематско обликовање наступајућих бројева.

О чврстој вези и готово неодојивости *Тик-Така* од сфере школског живота сведочи наизглед ситна измена у поднасловној одредници листа. Наиме, првобитно одређење публикације као „листа за најмлађе“ биће врло брзо замењено прецизнијом синтагмом „лист за ученике млађих разреда основне

школе“. У наведеном преиначењу манифестовала се програмска свест уредника о својеврсном двоструком лицу читалаца: једном дечјем и наивном, што се с неспутаном радозналошћу креће слободним простором одрастања; и другом ученичком, формализованом, које на путу личног образовања пролази прописаним и утврђеним стазама школског система. Имплицитне уредничке намере да се *Тик-Так* учини неизоставним чиниоцем ђачког искуства садржајно се присаједињујући разноврсним динамичним токовима разредне наставе, раскриљују и следеће чињенице: годишњи циклус публикавања овог листа између септембра и јуна у потпуности је ритмички усаглашен са оквирима трајања школске године; у различитим рубрикама *Тик-Така* редовно су описивани забавни ученички доживљаји са часова, али и разрешаване многе педагошке ситуације и наставне недоумице; несумњив је повољан пријем листа међу просветним радницима и задовољство учитеља општом концепцијом публикације и избором рубрика: „У редакцију стижу писма и од учитеља. Они су посебно задовољни што *Тик-Так* доноси такве материјале који у свему одговарају образовању ученика нижих разреда“ (2/II/1969: 2); поштар Боба није само фикционална фигура чијим се гласом обелодањују и проносе ставови редакције, већ ће се пред наивним очима и будним читалачким ишчекивањем најмлађе публике представити као ђак и вршњак: „Да, да, идем и ја у школу као и ви, а поштар Боба сам узгредно“ (10/IV/1971: 2).

Према врсти конституисаних рубрика и природи објављиваних садржаја, у *Тик-Таку* је примењен уобичајен и класичан уређивачки модел дечјих листова, у којем у односу својеврсне противтеже на једном тасу стоје образовно-васпитни прилози, што се даље разлажу на текстове из области школских предмета, педагошко-дидактичких тежњи и практичних знања, а на другом прилози забавног карактера, чији је циљ дечја разонода, али и стваралачки ангажман читалаца.

Првобитну концепцију *Тик-Така* сачињавало је 20 рубрика, које овде износимо не према распореду унутар листа, већ груписане по садржинској сродности. То су образовно-историјске: „Историјски календар“, „Из прошлости наших народа“, везане за школски предмет Природу и друштво: „Упознајмо нашу домовину“, „Животиње и птице“; наглашено васпитне: „Догодило се на часу“, „Истакнути-примерни“, „*Тик-Так* огледало“; потом литерарне: „Прича у речи и слици“, „Одабрана басна“, „Песма, прича“, „Ратна прича“, „Песме и приче наших вршњака“; затим два стрипа: један о шаљивим догодовштинама неспретног и несташног, али маштовитог и доброћудног дечака *Тик-Така*, и други, о ратним подвизима партизанских курира Мирка и Славка; и коначно, рубрике испуњене различитим занимљивостима и хумористичним садржајем, новостима из популарне културе и енигматским задацима: „Наш познаник“, „За мале цртаче“, „Мале шале“, „Шарене стране“.

Будући да однос између прононсиране програмске концепције и њене реализације у потоњим бројевима може бити обележен знатним недоследностима и неподударностима, односно да је унутар типолошког континуитета часописног модела готово нужна извесна структурна динамичност, не сме се губити из вида да

оно по чему се тип часописа конституише суштински, изнутра, јесте карактер и субординација прилога у њему, укључујући и све оно што их прати, а не унапријед, извана успостављени захтјев према њему (на примјер, како је замишљен, какав би морао или требао бити, какав је по нечијој оцени, и сл.). (Тутњевић 1997: 11)

Отуда би ваљало поближе сагледати и аналитички расветлити какви су међусобни односи установљени у рубрикама *Тик-Така*.

Осим доследном тежњом за одржањем садржајног паралелизма између листа и школске наставе, уређивачку политику темељно је одређивало и настојање да објављивани прилози буду у знатној мери тематски усклађени са календаром државних празника. То су била главна места уласка и водећи начини утискивања идеолошких садржаја у разноврсно, како образовно-васпитно, тако и књижевно, ткиво листа *Тик-Так*. Иза југословенског празничног синхронизма распознавао се општији идеолошки налог: „Један од покушаја којим се вршила хомогенизација најширих слојева друштва из свих крајева земље, био је начин општејугословенског обележавања важних датума. Програм прослава био је унапред задат, тако да га се сваки град или село придржавао“ (Докнић 2013: 219). Постојећи и чврсто утврђени хијерархијски однос међу државним празницима преликан је и на страницама ове публикације, те иако је у *Тик-Таку* било места за све важне датуме, неизоставно су и са највише пажње обележавани: Дан републике, Дан младости, Дан Армије, Дан жена, Ослобођење Београда, Први мај.

Рубрике „Историјски календар“ и „Из прошлости наших народа“, којима се публикација отварала, имале су кључну улогу у саображавању актуелних празника или редовних официјелних евокација важних догађаја са основним тематским усмерењима текућег броја.²⁸ Ради се о прилозима чији је начин уобличавања осцилирао између прецизне енциклопедијске одреднице и историјског сажетка битних дешавања из прошлости, неретко обележених комунистичким идеолошким интерпретацијама друштвено-политичких услова минулих доба. У појединим текстовима могли би се назрети чак и једноставни наративни модели, чиме концепција прилога

²⁸ Од септембра 1970. године, када је зачето треће годиште листа, рубрика „Из прошлости наших народа“ је угашена, односно присаједињена садржајно готово идентичном „Историјском календару“. На њеном месту се јавља одељак „Наука и техника“.

задобија контуре поетички сведене кратке приче. Наративизација овде ипак не служи стварању књижевноуметничке фикције већ сликовитијем и дечјој машти прилагођенијем саопштавању историјских знања, односно постизању веће разумљивости и пријемчивости повесних садржаја. Овим рубрикама је по природи ствари припадало прошло време, али испуњено искључиво идеолошки привилегованим догађајима који су чинили темеље званичне доктрине титоистичког југословенства.²⁹ Кругу повлашћених тема припадала је антифашистичка и слободарска традиција НОБ-а, морални идеализам и ратни подвизи партизанских бораца, изградња и неговање култа Титове личности³⁰, похвале животним делима и укупним идејним доприносима великана комунистичке мисли, као и афирмисање различитих социјалистичких тековина.

У јавној сфери социјалистичке Југославије високо је вреднована и доследно негована култура сећања на партизанске подвиге и етапе револуционарног деловања. Међутим, ток њене реализације био је каткад одређен селективношћу колективног памћења и идеолошком уподобљавању историјског искуства.³¹ Изданке описане културе сећања (чији поглед у прошлост није мотивисан жудњом за целовитом историјском истином, већ прибављањем повесних садржаја подесних одржању актуелног политичког система, чак и по цену евидентног кривотворења чињеница) можемо уочити и на страницама дечјег листа *Тик-Так*. При редовном обележавању годишњице 27. марта, у прилозима „Историјског календара“ понављана је идеолошки прекројена историјска представа о разлозима издијања и главним организаторима демонстрација, која је поступно кристалисана у првим годинама по завршетку Другог светског рата: „У реферату који је Тито поднео на Петом конгресу КПЈ 1948. године више није било пуча, војске, монарха. Они су

²⁹ Титоизам је термин који се у политичком речнику Истока и Запада усталио након сукоба Информбироа и КПЈ 1948. године. Њиме је означавано југословенско кретање ка социјализму настало Титовим одупирањем дотад неприкосновеним совјетским идеолошким путањама (в. Macridis 1952: 219–238; Wolfe 1952: 105–131). Истражујући видове савременог како колективног тако и индивидуалног сећања на комунистичку Југославију, Тодор Кулић оправдава употребу појма титоизам следећим разлозима: „(1) zato što se jugoslovenski socijalizam razlikovao od lagerskih verzija razvijenog socijalizma, (2) zbog dominantne uloge Tita u državnom, partijskom i vojnom odlučivanju i (3) zbog stožerne integrativne uloge njegove harizme i kulta u pravdanju vlasti komunista i u održanju jedinstva višenacionalne države“ (2011: 32). Промисљајући о рецидивима југословенско-социјалистичке културне политике у савремености, Мило Ломпар издваја три чиниоца титоизма: „недемократско стање, противрпско кретање, привид слободе“ (2014: 25).

³⁰ О култу Титове личности в. Kuljić 2005: 195–222; Николић 2006; Пригоров 2008: 105–135; Bondarev 2011: 750–754; Nikolić 2011: 760–778; Basara 2011: 779–798; Dimitrijević 2011: 797–818.

³¹ О проблему идеологизованих садржаја унутар културне политике, књижевне критике и културе сећања комунистичке Југославије в. Ranković 1988: 78–89, 119–128; Радуловић 2013: 505–508; Опачић 2013: 295–308; Ломпар 2014: 239; Duda 2014: 415–418.

ишчезли из партијске слике о 27. марту. То је био идеолошки оквир унутар кога су давана тумачења прошлости, састављани наставни планови и програми, писани уџбеници“ (Димић 2012: 107). Отуда у поменутој рубрици 1970. године читамо следеће редове: „И наши капиталисти су се бојали да не изгубе власт. Зато су се 25. марта 1941. придружили Тројном пакту и нашу земљу предали фашистима“ (13/II/1970: 3); два годишта касније наилазимо на исказе: „Увређене југословенске родољубе окупила је Комунистичка партија и организовала демонстрације“ (14/IV/1972: 3); а 1974. године у тексту „Срамна издаја“ уочавамо тврдњу: „Сви су одушевљено клицали Партији и захтевали да се брани домовина“ (14/VI/1974: 3).

У *Тик-Таку* је доследно истицана својеврсна симетрија између усташког и четничког покрета, установљена на оснивачком конгресу КП Србије³², коју Мило Ломпар назива „магистралном формулом титоистичког југословенства“ (2014: 176):

Када су фашисти окупирали нашу земљу, најпре су је поделили на више делова, а затим на власт поставили домаће издајнике како би што успешније владали. У Србији су поставили четнике и недићевце, у Словенији рупниковце, у Хрватској усташе и домобране и тако редом. (*Тик-Так* 2/IV/1971: 3)

На страницама овог листа, у прилогу о масакру у Крагујевцу 21. октобра 1941, злогласна фашистичка квота према којој је за сваког убијеног Немца стрељано стотину Срба, а за рањеног педесет, преиначена је на следећи начин: „Да би заплашили народ, издали су наређење да се за једног убијеног Немца стреља сто Југословена“ (4/V/1972: 3).³³

Међутим, мора се нагласити да се у садржини *Тик-Така* нису рефлектовала актуелна питања југословенске културне политике нити проблематични међурепублички односи, који су шездесетих и седамдесетих година били обележени слабљењем утицаја савезне управе, поступним јачањем

³² Овај *асиметрични симетризам* успоставио је управо Тито 12. маја 1945. године: „Ако су Хрвати имали усташе, онда су Срби имали четнике“ (према Ломпар 2014: 425).

³³ У Извештају капетана *Bishofshausena* од 20. октобра 1941. о масовном стрељању у Крагујевцу, који је поднет Фелдкомандантури Панчево ради обавештења заповеднику Србије, изнета је следећа наредба: „По повратку оданде, баталјон је добио наређење из 749 пука да за svakог poginulог има стрелјати 100, а за svakог ranjenог 50 Srба из Kragujevca“ (Zbornik 1949: 551). У Изводу из извештаја шефа немачке полицијске службе од 21. октобра 1941, каже се: „Pošto se do postavljenja оруномоћеног komандујућег generalа u Srbiji nije mogla sasvim sprovesti u delo bezobzirna акција, jer su nedostajala odgovарајућа nedvosmislena наређења, sad je наређењем generalа Bömea, da se за svakог ubijenог vojника pogubi 100 а за svakог ranjenог 50 Srба, data potpuno jasna linija“ (Zbornik 1949: 555). У низу мера спровођених ради сузбијања народног устанка, примењиваних у новембру 1941. године и пописаних у Извештају *Einsatzgruppe SIPO и SD-а* поднетом централни Гестапоа, налази се и следећи параграф: „mere odmazde nemačkog Wermachta, norma: за 1. ubijenог pripadnika nemačkog Wermachta 100, а за ranjenог 50 стрелјанја Srба.“ (NOS VIII 1956: 871).

моћи појединачних република и нарастањем национализама и културног партикуларизма, што се с нарочитом очигледношћу испојило у спровођеним школским програмима, посебно у настави историје, језика и књижевности (в. Vahtel 2001: 216, 222). Уместо тога, на страницама овог дечјег листа оглашаван је магистрални ток комунистичких идеја, језгро социјалистичке доктрине, дакле, оно што не подлеже историјским променама и интерпретативним ревизијама, као што је темељна идеја радничког самоуправљања, због чега се према најмлађим читаоцима текстови односе као према будућим самоуправљачима; потом баштина народнослободилачке борбе, будући да се рат почео повлачити из колективног сећања; као и брижљиво неговање култа Титове личности.

Ипак, нужно се намеће питање због чега се над листом намењеним дечјим очима и наивној свести надвијала несумњива идеолошка сенка, која је, помрачујући историјске прилоге и мутећи поглед у рецентну прошлост, доводила и остале рубрике публикације у својеврсно доктринарно озрачје. Реч је заправо о поступцима спровођења системског васпитања, чији је декларативни циљ стварање целовите личности самоуправљача, а дубљи и утолико скривенији разлог формирање идеолошки подобних појединаца и образовање догматски правоверне јавне свести. У одломку Титовог разговора са београдским пионирима 1949. године није тешко уочити како из званичног погледа на најмлађе ишчезава свест о аутентичној дечјој природи под утицајем оглашене бриге о контролисаном стасавању будућих социјалистичких грађана: „А ја вам морам рећи да васпитавати вас male nije tako jednostavno. Teška je to stvar, jer ima i djece koja se ne daju tako lako savijati i koja, danas-sutra, ako sistemski ne budu vaspitavana, neće biti dobri građani“ (1978: 192). Важност правременог идеолошког ангажовања при обликовању („савијању“) различитим утицајима подложне наивне свести, евидентно је наглашена у Титовим речима упућеним делегацијама Конгреса удружења професора и наставника и Конгреса удружења учитеља у Београду 1952. године: „Težak je posao modelirati novog čovjeka, ali je to ipak najlakše postići ako se radi od rane mladosti. [...] Treba imati na umu da nije samo važno da iz škole izlaze razni specijalisti i pismeni ljudi, nego prije svega da to budu ljudi sa karakterom ponosnog i svijesnog socijalističkog građanina“ (1978: 132); као и касније при сусрету са делегацијом Савеза педагошких друштава Југославије 1965. године: „Formiranje socijalističkog čovjeka mora da počne od najranijeg doba, u roditeljskoj kući“ (1978: 257).

Превођењем садржаја наведеног налога власти у подручје стручне јавности, односно преображајем у принципијелни став струке, обезбеђује се континуирано и далекосежно распрострањање његовог дејства у образовно-васпитном пољу. О томе нам недвосмислено могу посведочити поједина

педагошко-идеолошка упутства Недељка Трнавца из марксистичко-лењинистичког новинарског приручника намењеног наставницима и ученицима, који су објавиле Дечје новине:

„Деџа штампа посебно је снажна јер врши утицај на младе личности које су тек у фази формирања“ (1988: 7); „Идол нашег друштва у целини јесте свестрана социјалистичка личност која ће у себи обједињавати одлике произвођача и управљача. Основни услов да би неко био осposobljen за самoуправљање и колективно одлучивање јесте да је информисан. [...] Школски живот мора да буде позорница истинских самoуправних односа“. (1988: 32)

Нарочито снажан ефекат аутор постиже закључком у којем, не остављајући нимало места аналитичким недоумицама, без задршке огољује идеологизованост властитог педагошког захтева: „Треба бити најчистије са чињеницом да школски листови треба да имају првенствено своју друштвено-политичку функцију, а затим и естетску“ (1988: 34).

Рубрике „Историјски календар“ и „Из прошлости наших народа“, како видимо, указују се као почетна и уједно најдубља места продора комунистичких идеолошких садржаја у ткиво објављиваних прилога, али и као тачке са којих се овај утицај простирао ка другим рубрикама, диригујући тако њиховим тематским усмерењима. Рецимо, у новембарском броју 1969. године, посвећеном ишчекивању Дана републике, садржај многих текстова *Тик-Така* био је прилагођен контексту великог државног празника. Отуда се, након уводне најаве поштара Бобе да ће број имати пригодан карактер, у „Историјском календару“ могло читати о симболима на грбу СФРЈ, у рубрици „Упознајмо нашу домовину“ о Јајцу, у „Нашем познанику“ о сећањима Марка Вујачића на друго заседање АВНОЈ-а, док литерарни прилози беху обележени пионирским мотивима. Дакле, државни празнични канон није представљао само подразумевајући идеолошки оквир прилога већ и својеврсни тематски и поетички оријентир објављиваних литерарних текстова.

Готово у свим рубрикама листа *Тик-Так* могли би се пронаћи прилози који су, независно од врсте садржине, уобличени на приповедачки начин. Разлог томе је првенствено узрасно доба и перцептивна моћ најмлађих читалаца, који природније усвајају наратив од енциклопедијски саопштеног знања, односно лакше разумеју презентациони језик од дискурзивног. Отуда је приповедни проседе повремено коришћен и у неуметничке сврхе, ради наивној свести подеснијег артикулисања образовно-васпитних и идеолошких садржаја. Очит пример наративизације енциклопедијских знања представљају прилози рубрике „Причице о музичким инструментима“, која је структуре *Тик-Така* прикључена септембра 1972. године наместо одељка „Познати занати“, и у чијем је именовану јасно присутна тежња да се

садржина из области музичке културе уобличи приповедним средствима. Могли бисмо претпоставити да се коришћењем деминутива „причица“ у називу рубрике није хтело само указати на сажетост текстова, нити одредити књижевни жанр објављиваних прилога, већ се пре свега желело имплицитним путем истаћи доминантно педагошко поступање. Нарација унутар ове рубрике најчешће се тицала неког забавног догађаја из детињства, који се обично одиграо при првом сусрету дечје свести са појединим музичким инструментом (в. *Тик-Так* 2/V/1972: 17). Међутим, казиване су и анегдоте из најмлађих дана композитора класичне музике (в. 7/V/1972: 17).

Иако су кратке приче објављиване у свим раније побројаним чисто литерарним рубрикама, њихово кључно место, односно оквир у којем су показале највиши ниво разноликости јесте рубрика „Песма, прича“. Она ће од септембра 1972. године бити подељена у засебне одељке: доминантно песнички, под именом „Одабрали смо за вас“, у којем су ипак повремено објављивани и прозни прилози; и доследно приповедни, назван „Одабрана прича“.

Изузев изразите сажетости и начелне намењености дечјим читаоцима, објављиване приче имају врло мало заједничких својстава. Оне се указују као поетички дисперзивне, тематско-мотивски разнолике, док на скали естетских вредности заузимају често сасвим диспаратне позиције. Дакле, рубрику о којој је реч не одликује унапред одређен и стриктан поетички оквир, већ је управо поетичка разноврсност прилога она сила која променљивим и динамичним деловањем установљава границе рубрике, чинећи их еластичним, растегљивим и отуда крајње широким. Иако се, како видимо, не може говорити о јединственом књижевном концепту или стабилно конституисаном прозном систему, ипак би се могле издвојити извесне поетичке тенденције, односно доминантни приповедни модели, обједињени отвореним и пространим окриљем ове рубрике.

Наративне процедуре појединих прича директно проистичу из првобитне функционализације литерарног чина, односно извођења из поља естетског деловања и превођења у подручје дистрибуције идеолошких садржаја. Прилози као што су „Бајка лака за ђака првака“ Павла Сабовљева или „Преко Игмана“ Родољуба Чоловића теже да се на подлози реминисцентне приповести, темом и тоном приповедања усагласе са актуелним тренутком унутар државног празничног канона. Прва прича насловним решењем и формулативним почетком: „Био једном...“ (*Тик-Так* 5/II/1969: 11) најављује на бајковним поетичким принципима засновано приповедање, али садржином у потпуности изневерава такво ишчекивање. У свега неколико сведених наративних потеза изведена је алегорија о оцу који са шесторо деце обнавља спаљену кућу и, обрачунавши се са зликовцима, заснива нови

заједнички дом, у којем ће сви живети у равноправности, слободи, братству и јединству. Тиме је, како видимо, приповедним начином прилагођеним дечјој машти саопштен историјски наратив Дана републике.

Другом причом евоцирана су сећања на Игмански марш, и то у броју *Тик-Така* тематски посвећеном обележавању годишњице формирања Прве пролетерске бригаде, односно Дану армије. На подлози субјективног доживљаја и даром приповедачке сугестивности, веома су ефектно дочарани јади војске у бесомучном повлачењу кроз завејане пределе, борба свести за будност и самоодржање, одблесци халуцинантних прилика и тренуци неразликовања сна од јаве:

Мени се чинило да то и није планина, него чудовиште из чијих раља бије тако хладан дах да се од њега смрзавају људи. [...] Да ли постоји то Велико поље, да ли уопште има кућа на овом свијету, огњишта, ватре? – питао сам се осјећајући да ми је снага на измаку. (7/II/1969: 11)

Прича „Новембарска шетња“ Власте Илића започиње сликом београдског предвечерја у Пионирском парку, а развија се разговором оца са синовима о улози и значају Савезне скупштине, функцији и раду различитих државних органа, и узгредним асоцијативним помињањем реквизита обременених идеолошком симболиком, који чине обавезан декор прославе Дана републике: „У тој згради је 29. новембра 1945. године наша земља проглашена за Републику. Пре тога су наши народи ратовали за слободу. – Знаш – рече Бојан – ја сам на Дан републике добио црвену пионирску мараму“ (*Тик-Так* 6/III/1970: 12). У издвојеним прилозима можемо распознати да је иза постигнутог ефекта празничне пригодности, најчешће оствареног на рачун књижевно-уметничке вредности текста, пребивало нескривено лице идеолошког налога.

Засебан и јединствен поетички корпус сачињавају приче које прекомерно и стога недејственом дидактизираношћу празне литерарни текст од књижевно-уметничке супстанце, свдећи га на пуку квазиприповедну илустрацију неког општег и унапред прописаног васпитног принципа или садржаја планиране наставне лекције. Рецимо, у причама Војислава Станојчића књижевни текст је неретко сапет оваквим условностима, лишен смисаоне аутономности, те потчињен разним неуметничким циљевима. У прилогу „На паради“ (в. *Тик-Так* 16/II/1970) експлицитно наглашавање педагошко-васпитних поенти одвија се упоредо са проношењем идеолошких клишеа саображених првомајској празничној атмосфери. Прича „Помоћ“ Момира С. Секулића³⁴ започиње описом каснојесењих сеоских предела дочараних стилски добро изведеним маниром реалистичког проседеа. Међутим,

³⁴ Наставник из Бијелог Поља.

естетски учинак првих редова убрзо се урушава превладавањем средстава моралног подучавања над литерарним квалитетима текста. Уместо заплета и даљег развоја радње приповедач је приказао како дечац Јован, Халил и Ђетко, у чијем се именовању може осетити промоција југословенског братства и јединства, помажу чика Стеву да извуче запрежна кола заглављена у стрмини крај пута. Ономогућивши успостављање заплета наративним скретањем у слепу улицу фабуларног тока и поставивши илустрацију лепог понашања у средиште сижејног склопа, приповедачу није преостало ништа друго него да прилог оконча семантички испразним композиционим потезом: „Стево им је много захваљивао. Шубаром је махао и поздрављао дјечаке све док нису утонули у шуму“ (3/IV/1971: 12). На сличној процедури дидактичког инструментализовања књижевног текста заснован је и прилог „Све за друга“ учитеља Милорада Борковића (в. 4/V/1972). Прича „Роса и слана“ Владимира Назора (в. 15/III/1971) почива на јутарњем дијалогу оца и сина, у којем се разјашњава разлика између росе и слане и истиче њихов утицај на биљни свет. Како видимо, реч је о наставном садржају овлашно заоденутом поједностављеним прозним рухом.

Радња наративних прилога Станка Раките и Злате Видачек Микић окупља се око тривијалног и сувопарног породичног догађаја или свагдашње и прозаичне школске ситуације и, структурно се не развијајући, оставља утисак рутинског, имагинацијски бескрвног, а према уметничким, па и дидактичким донетима веома оскудног приповедног ангажмана. У причама Злате Видачек Микић, иначе веома заступљеним на страницама *Тик-Така*, као што су „Грудва и Џеки“ (11/II/1970), „Сузице“ (11/III/1971), „Најлепши“ (1/IV/1971), „Прва шетња“ (14/IV/1972), „Лоз за Флокија“ (12/V/1973), „Попуњено гнездо“ (16/V/1973), доминантни су мотиви кућних љубимаца и домаћих животиња. Тема односа деце и животиња обрађивана је приповедним стилем чији естетски досег не премашује меру уредно сачињеног ученичког писменог састава. Прилози Станка Раките постизали су најслабије књижевно-уметничке резултате. Приповедну окосницу текстова „Јесам ли добар“ (10/II/1970), „Песма косова“ (5/III/1970), „Детлић и зима“ (10/III/1971), „Голуб стегоноша“ (6/IV/1971), „Луткин рођендан“ (3/V/1972), чиниле су проста образовно-васпитна поука, догађај саобразан комунистичком празничном канону, или сведена комична ситуација, али је Ракитино казивање било, више него код осталих аутора, обележено изразитом немаштовитошћу и потпуним изостанком хумористичког талента.

Најприсутнији приповедни модел унутар дечјег листа *Тик-Так* одликује наративна сажетост, једноставна хумористичка обрада казиваних догађаја, дијалогски конципирана прозна структура, једноепизодична композиција и доследно ведар тон. Побројане одлике чине скуп оваквих прича поетички

сродним са хумореском и шаљивом народном приповетком. Већ у првом броју ове публикације наилазимо на прилог „Празник“ (1/I/1969), којим је предочена шеретска идеја дечака да три узастопна дана мајци честита Први мај, како би сваки пут због тога био почашћен. Као и код шаљиве народне приповетке, срж приповедања чини „потенцирање несклада између понашања и 'норме'“ (Самарџија 2006: 27), а јунакова довитљивост не бива прекорена, нити искоришћена за извођење морално поучних поенти, јер наратив до краја остаје у регистру хумористичних тонова. У тексту „Колачи за госте“ Миленка Ратковића (13/III/1971) хуморни учинак происходи из симпатичне промућурности дечака жељних колача, док се у преведеном тексту „Зашто су комарци љути“ руског писца Бирјукова (19/IV/1972), шаљив и зачудан поглед на свет и порекло ствари укршта са приповедним механизмима етиолошких предања. Кључни смеховни ефекат у причама попут „Ивиног рудника“ Војислава Станојчића (3/II/1969), „Миће и кише“ Гвида Тартаље (6/II/1969) и „Непотребних казаљки“ Миленка Ратковића (12/IV/1972), происходи из дијалогског сусрета дечје маште и наивног доживљаја стварности са представником света одраслих, односно из сукоба два диспаратна гледишта, који се окончава неочекиваним, комичним обртом. Да стилском и обликотворном окриљу приповедних прилога *Тик-Така* сасвим приличе прозни облици српске усмене традиције, говори податак да се, почевши од VI годишта, у структури публикације повремено јавља и подрубрика „Вукова казивања“, у чијим су оквирима објављиване различите врсте народне књижевности: шаљиве приче, басне, загонетке, пословице.

Несумњива отвореност овог дечјег листа према поетици усмених облика, као и тежња за спајањем хумористичног и поучног, проузроковале су да басне од првог броја публикације задобију посебан одељак под именом „Одабрана басна“, али да буду штампане и у просторима других рубрика, и тако постану један од најфреквентније објављиваних жанрова. Широка распрострањеност басана не само у подручју дечје периодике и сфери књижевног израза, већ и у другим областима културе, комуникације и уопште људског живота, проистиче директно из универзалности њиховог смисла: „Етичко-педагошка вредност ових прича отварала им је путеве до школа и позорница, утирала популарност у свакодневној комуникацији, примену у политици и књижевности“ (Самарџија 2011: 78). У рубрикама *Тик-Така* сусрећемо се са српским народним баснама, Доситејевим посрбама Езопа, прилозима домаћих аутора као што су: Јанко Вучинић, Радиша Илић, Видоје Подгорец, али и са преводима прича познатог руског баснописца Ивана Крилова. Међутим, у публикацији су текстови басана често скраћивани, поједностављивани или свођени на парафразу без потписа и података о пореклу. Ради се заправо о уобичајено нехајном односу према изворним текстовима

овог жанра:

Алманаси, новине и часописи чешће су доносили преводе или прераде текстова познатих баснописаца, а често се и није правила већа разлика између ауторских текстова и записа усмених варијаната. Није зато нимало случајно што су временом постајали све сложенији проблеми утврђивања аутентичности и извора народне басне, као и сагледавање њених односа према истоветном литерарном жанру. (Самарџија 2011: 81)

Када се, пак, у окружењу наведених поетичких модела нађе и прозни прилог Душка Радовића, модерност његовог књижевног израза постане још уочљивија. У првих сто бројева *Тик-Така* Радовић је објавио четири приповедна текста: „Причу о мајмунима“ (1/II/1969: 10), „Причу о краљу Пуши“ (1/V/1972: 10), „Причу за Гордану“ (9/V/1973: 10) и „Причу о незахвалном мишу“ (10/V/1973: 10), чиме је у подручје густо насељено морално или идеолошки функционализованим и отуда књижевно-уметнички често slabим прилозима повремено уносио свежину имагинацијски крепког књижевног света и естетску надмоћ аутентичног прозног израза. Оно што Радовића на страницама *Тик-Така* чини приповедачки апартном појавом јесу неки од следећих раније досегнутих поетичких преокрета: смена огољене и прекомерне дидактичности неприкосновеном логиком дечје игре; привилеговање слободе неспутане наивне маште уместо идеолошких садржаја прокријумчарених пригодним празничним псеудоприповедним склоповима; усложњавање хумора луцидним језичким поигравањима и нонсенсним излетима; укидање строге разграничености и неравноправног односа између дечјег света и света одраслих: „Sa ljubavlju i pijetetom on ponire u svijet 'poštovane' djece, taj istovremeno i veliki i mali svijet, pokušavajući da ga slika sa unutrašnje strane, i da usput, ispravlja mnoge krive predstave o njemu“ (Vuković 1996: 126).

Следећи путеве наивног асоцијативног повезивања удаљених појмова, Радовић у „Причи о мајмунима“ исписује кратку и зачудну историју постанка мајмунског репа, чији развитак отпочиње од кишобрана. Дечји доживљај света тако је поставио у језгро приповедне логике, а наративном ткању доследно придодавао хумористичке нити. Измаштани свет „Приче о краљу Пуши“ моделовао је неколиким бајковно инспирисаним потезима, створивши слику далеког краљевства у којем је све умањено до нестварних размера. Чим је довршио исцртавање контура ове чудесне земље, приповедач одводи читаоца у наредни ниво имагинације, приказујући како краљ Пуша седи крај мора и замишља једну подједнако фантастичну земљу Алабамију, у којој живи принцеза малена попут зрна бисера. Дакле, измаштаним краљевством влада краљ, што маштајући ствара слику Алабамије.

На структурној равни ове приче читава се дејство својеврсне поетске наративне стратегије, која из унутрашњег приповедног плана уклања заплет и потоњи развој радње, заменивши их еминентно песничким принципом семантичког варирања сржних мотива. Динамику фабулирања, како видимо, Радовић преображава у енергију приповедачке фасцинираности не-исцрпном слободом маштања, односно стваралачким моћима имагинације.

Док „Прича о незахвалном мишу“ у потпуности проиходи из поетичког окриља басне, „Прича за Гордану“ могла би послужити као убедљив пример како Душко Радовић не приповеда о дечјем свету, већ се наративно оглашава из дечјег света. Приповедач и уједно јунак ове кратке прозне творевине придружује се немирном и непредвидљивом ритму Горданине наивне свести и саображава се њеном погледу на стварност. Уједињени истоветним доживљајем света, они се крећу кроз недељни дан вођени снажним импулсом неутаживе радозналости, не обазирјући се на конвенције лепог понашања и доследно пркосећи досади. Међутим, након читалачког сусрета са редовима: „А ја сам је питао како да почне прича, а она је рекла нека почне како хоће, само да не буде стално исто. Лакше је да се прича једно исто, то свако зна. А ја сам морао да измислим за Гордану једну друкчију причу“ (*Тик-Так* 9/V/1973: 10), пред истраживачком пажњом искрсава могућност паралелног тумачења ове приче као аутопоетичке алегорије, у којој Горданин лик има улогу персонификоване модерне приповедачке осећајности.³⁵

Посебан наративнопоетички модел сачињавају прилози објављивани у рубрици „Ратна прича“, која ће од V годишта *Тик-Така* бити преименована у „Причу из борбе“. Ради се о текстовима које не уједињује само чврст оквир тематски дефинисаног жанра, већ и устаљени ауторски потпис Б. Томића, иза чије се, како претпостављамо, псеудонимске маске крије скуп различитих сарадника листа.³⁶ Основни смисао ових кратких наративних прилога јесте евоцирање непосредног искуства Другог светског рата, али из перспективе дечјег подвижничког учешћа у народнослободилачкој борби, при чему су главни јунаци, поетичка основица и композиционо-структурна схема преузети из познатог стрипа *Мирко и Славко*.

Херојска дела пионирских курира приказивана су динамиком једноставно конципираних и брзо разрешених заплета, односно сажетом и неколиким догађајима дочараном радњом, чијим су током дириговали

³⁵ О Радовићевој имплицитној аутопоетици у „Причи за Гордану“ в. Пијановић 2008: 141–142 и Опачић 2008: 150.

³⁶ Име Б. Томић је иначе служило као ауторски псеудоним за епизоде стрипа *Мирко и Славко*: „Od osamostalјivanja serije kao autor scenariја potpisivan je B. Tomić, што је u stvari bio pseudonim iza koga su stajali razni scenariсти“ (Zupan 2007: 66). Отуда би се могло претпоставити да је наведено име и у поменутој рубрици *Тик-Така* имало идентичну улогу.

устаљени сижејни обрасци. Окосницу фабуле најчешће је чинило низање следећих делокруга: задржавање фашиста како би се начинила одступница партизанском одреду; пренос важног писма и надмудривање фашистичке контроле; долазак у запаљено село и спасавање немоћних; помоћ мајкама да поврате отету децу; организовање заседе, заробљавање фашиста и прибављање оружја, камиона или тенкова; минирање мостова преко којих прелази непријатељска војска; ангажман у биткама, додавање муниције, пуцање из митраљеца. Благим варирањем побројаних типских дешавања јунаци се сваком наредном епизодом искуствено богате, али њихови карактери остају непроменљиво једнодимензионални и стереотипни.

Историјским догађајима мотивисано приповедање о деци у контексту ратних страха такође је изискивало знатна поетичка померања у односу на дотадашње узусе дечје литературе. Мирко и Славко су изведени из безбрижног света игре и смештени у окружење премрежено условима ратног стања и законом перманентне животне опасности. Отуда је начело хумора смењено етичко-идеолошком озбиљношћу, а импулс наивне знатижеље уједначеним тактом војничке дужности. Напустивши област властитог, привремено и насилно окончаног детињства, главни јунаци не само што обитавају у подручју одраслих људи, већ се с њима и сједињују, због чега се низањем ратних прича обликују као узрастом мали, али по делима велики партизански хероји.

Наведене одлике тумаченог наратива чине га подударним историјском искуству дечјег народноослободилачког покрета, конституисаног на Првом конгресу Уједињеног савеза антифашистичке омладине Југославије у Бихаћу 27. децембра 1942. године и названог Пионирска организација. Сећање на различита пионирска херојства брижљиво је неговано унутар „Историјског календара“ *Тик-Така*:

Окупацијом Југославије 1941. срушен је распевањем, весели дечји свет. Из њихових срца избрисана је безбрижност. Страхоте рата окрвавиле су и дечја нејака тела. Дечје игре замењују пушке и бомбе. По угледу на старије, постајали су и они борци и диверзанти. На ослобођеној и окупираној територији стварају се дечје чете са задатком да сакупљају храну, одећу, оружје, муницију и санитарски материјал. Како су озбиљна и зрела та мала дечја лица! Како су брзи и нечујни дечји кораци док се провлаче кроз шуму да пренесу борбене поруке или да убаце бомбе у непријатељске бункере! Скривати и неговати рањене партизане – равно је херојству. У свакој партизанској бригади било је бораца мањих од пушке. (8/VI/1973: 3)

Мирко и Славко, дакле, како у стрипу тако и у ратној причи, представљају кристализовано и у књижевно-фикционалан простор преведено повесно искуство дечјег антифашистичког ангажмана.

Како видимо, кратке приче објављиване у првих сто бројева дечјег листа *Тик-Так* нису биле међусобно поетички саобразне, нити су скупа твориле јединствени прозни систем, већ се могу разврстати у низове разнородних поетичких модела, конституисаних под утицајем различитих, неретко ванкњижевних сила. Скала књижевноуметничке вредности штампаних наративних прилога подрхтавала је под дејствима идеолошких налога ти-тоистичког југословенства, прекомерног педагошко-дидактичког уплитања у литерарно стваралаштво, као и скромног приповедачког талента појединих аутора. Сходно томе, осим текстова фолклорног порекла, у најуспелија прозна остварења убрајају се оне приче што су, одупирући се деловању спољашњих чинилаца, очувале своју – на темељима хумористичког проседеа и модерног приповедачког осећања засновану – поетичку аутономност.

ЛИТЕРАТУРА

Basara, Mihajlo. „Titov kult u Jugoslovenskoj narodnoj armiji“. *Tito – viđenja i tumačenja*. Zbornik radova. Ur. Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011. 779–798.

Bondarev, Nikita. „Tito's cult: chronological borders and intensity“. *Tito – viđenja i tumačenja*. Zbornik radova. Ur. Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011. 750–754.

Vahtel, Endru Baruh. *Stvaranje nacije, razaranje nacije. Književnost i kulturna politika u Jugoslaviji*. Preveo Ivan Radosavljević. Beograd: Stubovi kulture, 2001.

Vuković, Novo. *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Podgorica: Unireks, 1996.

Тригоров, Димитар. „’Рачунајте на нас.’ ’Одломак’ о Титовој штафети или Штафети младости“. *Годишњак за друштвену историју*, 1–3, 2008. Београд: Удружење за друштвену историју, 2008. 105–135.

Милован Данојлић, *Наивна ђесма*. Огледи и записи о дечјој књижевности. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.

Dimitrijević, Bojan. „Jugoslovenska armija – oslonac Titovog kulta ličnosti u prvim posleratnim godinama“. *Tito – viđenja i tumačenja*. Zbornik radova. Ur. Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011. 797–818.

Љубодраг Димић. „27. март 1941 – сећања, тумачења, истраживања и уџбеничка литература“. *27. март 1941. седамдесет година касније*. Зборник радова са међународне научне конференције. Ур. Момчило Павловић и Ивана Пантелић. Београд: Институт за савремену историју, Фонд Краљевски двор, 2012. 101–112.

Докнић, Бранка. *Културна историја Југославије: 1946–1963*. Београд: Службени гласник, 2013.

Duda, Igor. „S Vucom i Bongom protiv krize. Hitrecovi smogovci, djetinjstvo i

svakodnevnica kasnog socijalizma“. *Historijski zbornik*, LXVII, 2 (2014), Zagreb: Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2014. 401–418.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodno-oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda. Tom I. Borbe u Srbiji 1941. godine. Beograd: Vojno-istorijski institut Jugoslovenske armije, 1949.

Zupan, Zdravko. *Vek stripa u Srbiji*. Pančevo: Kulturni centar, Galerija savremene umetnosti, 2007.

Kuljić, Todor. *Sećanje na Titoizam. Između diktata i otpora*. Beograd: Čigoja štampa, 2011.

Kuljić, Todor. „Struktura i funkcija Titovog autoriteta, harizme i kulta“. *Tito, sociološkoistorijska studija*. Zrenjanin: Kulturni centar Zrenjanina, 2005. 195–222.

Ломпар, Мило. *Дух самојорицања. Прилоі кријици српске културне поли-тике. У сенци јуђинске власи*. Beograd: Euro giunti, 2014.

Macridis, Roy. „Stalinism and the Meaning of Titoism.“ *World politics*, 4. 2 (Jan, 1952): 219–238. Cambridge University Press. 3. 2. 2019.

Nikolić, Kosta. „I posle Tita – Tito. Održavanje i rušenje Titovog kulta u Srbiji 1980–1990“. *Tito – viđenja i tumačenja*. Zbornik radova. Ur. Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011. 760–778.

Николић, Коста. *Тито јовори шито народ мисли. Кули Јосија Броза Тита 1944–1949*. Beograd: Службени лист СЦГ, 2006.

Nemačka obaveštajna služba. Tom VIII. Zbirka dokumenata: Srbija. Beograd: Uprava državne bezbednosti, 1956.

Опачић, Зорана. „Игра и апсурд у причама Душана Радовића и Ежена Јонеска“. *Душан Радовић и развој модерне српске књижевности*. Зборник радова. Ур. Александар Јовановић, Драган Хамовић. Beograd: Учитељски факултет, 2008. 145–158.

Опачић, Зорана. „Идеологија и књижевност у дечјој периодици половине ХХ века“. *Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце школској узраси*. Тематски зборник. Ур. Сунчица Денић. Врање: Учитељски факултет, 2013. 295–308.

Пијановић, Петар. „Инверзија као приповедни поступак у причама Душана Радовића“. *Душан Радовић и развој модерне српске књижевности*. Зборник радова. Ур. Александар Јовановић, Драган Хамовић. Beograd: Учитељски факултет, 2008. 139–143.

Радуловић, Милан. „Српска књижевна критика и културна политика друге половине ХХ века“. *Српска књижевна критика и културна политика у другој половини ХХ века*. Тематско-проблемски зборник радова. Ур. Милан Радуловић. Beograd: Институт за књижевност и уметност, 2013. 505–540.

Ranković, Milan. *Kultura u pitanju. Aktuelni problemi jugoslovenske kulture*. Nikšić: НИО „Univerzitetska riječ“, 1988.

Самарџија, Снежана. „Одlike шаљиве народне приповетке“ (предговор). *Ша-*

љиве народне ѝријовейке. Антологија. Приредила Снежана Самарџија. Крушевац: Гутенбергова галаксија, 2006. 5–37.

Самарџија, Снежана. *Облици усмене ѝрозе*. Београд: Службени гласник, 2011.

Tito, Josip Broz. *O umetnosti, kulturi i nauci*. Izbor tekstova. Priredio Miloš Nikolić. Beograd–Subotica: Minerva, 1978.

Trnavac, Nedeljko. *Školski list i rad novinarske sekcije*. Priručnik za nastavnike i učenike. Gornji Milanovac: Dečje novine, 1988.

Тутњевић, Станиша. *Часопис као књижевни облик*. Прилог типологији књижевне периодике. Београд: Институт за књижевност и уметност, 1997.

Wolfe, Bertram. „Spirit of Titoism.“ *Naval War College Information Service for Officers*, 4. 7 (March, 1952): 105–131. U. S. Naval War College Press. 3. 2. 2019.

ИЗВОРИ

Тик-Так: листи за најмлађе. Глишић, Миломир (ур.). Горњи Милановац: Дечје новине, годиште I–VI, 1969–1974.

Nemanja Karović

BETWEEN IDEOLOGY AND AESTHETICS: THE POETICS OF THE SHORT STORY IN THE CHILDREN'S MAGAZINE *TIK-TAK* (*Tick-Tock*)

Summary: This research encompasses a hundred issues of *Tik-Tak*, i.e. the first five years of this children's periodical existence (1969–1974). Our analytic attention centres on the poetics of the short story, analysed not only from the perspective of individual creative characteristics of various authors, but in the broader context of the magazine's editorial politics as well, its implicit pedagogical-didactic demands and unconcealed ideological behests. Apart from their prominent conciseness and children readers as a target group, the published stories have very few common characteristics. Therefore, this paper attempted to systematize a corpus of poetically dispersive narrative contributions with various themes and motifs, aesthetically often disparate. We interpreted the literary texts and divided the corpus into sets of short stories with perceived common characteristics, constituting separate narrative models.

Narrative procedures of some stories proceed directly from the initial functiona-

lization of the literary act, i.e. its shift from the field of aesthetic function to the area of ideological content distribution. A separate and unified poetic corpus consists of stories that empty the literary text from its artistic substance by using an excessive and therefore inefficient didacticism, turning it into a mere quasi-narrative illustration of some general and preordained educational principle or content of a planned lesson.

The most common narrative model in *Tik-Tak* is characterised by narrative conciseness, simple, comical treatment of the narrated events, dialogical prose structure, single-episode composition and a consistently cheerful tone. The listed traits place this set of stories in the poetic vicinity of the humoresque and the comic folktale. *Tik-Tak*'s obvious openness towards the poetics of oral genres, as well as its attempt to unite comic and didactic content, have caused the creation of a separate section for fables from the first issue onwards, titled "A chosen fable", and the printing of fables in other sections of the magazine as well, thus becoming one of the most frequently published genres in this magazine.

When a prose contribution by Duško Radović appears in such a surrounding, with the aforementioned poetic models, the modernity of its literary expression becomes even more noticeable. Here are some of the poetic turns that set apart Radović's texts on the pages of *Tik-Tak*. He replaces the naked didacticism with the supreme logic of child's play; privileges the freedom of boundless naïve imagination over ideological content; complicates the humour with lucid puns and excurses into nonsense; suspension of the strict limits and unequal relationship between the children's world and the world of adults.

A separate narrative-poetic model is constituted by the contributions in the section "War story". The basic intention of those short narrative texts is the evocation of an immediate experience of World War II, from the perspective of the children's heroic participation in the national liberation struggle, while the protagonists, the poetic fundaments and the compositional-structural scheme were copied from the popular comic *Mirko i Slavko* (*Mirko and Slavko*).

Our research indicates that the artistically most successful prose texts, apart from those with folklore origins, are those stories that managed, in a surroundings of narratives that were didactically instrumentalized, occasion-inspired and adjusted in accordance with communist ideas, to preserve their poetic autonomy based on the comic model and modern narrative sensibility.

Key words: poetics, short story, narrative model, naïve consciousness, ideological dogmatism, didacticism.